

ÁНШЫ, ЕСІНДЕ БОЛСЫН! ОХОТНИК, ВНИМАНИЕ!

Шиқылдақ қаз жойылып кету қаупінде тұр!

Солтүстік және Орталық Казақстанның айдын шалқар көлдерінде талай рет болған аңшылар немесе құстардың тіршілігін зерттейтін ғалымдар, тіпті қанаттыларды сүйеттін табиғат әуесқойлар, мүмкін, бұл қазды өздері де талай рет кездестіргендеге немесе басқалардан естігендеге болар. Біз бұл жерде аңшылардың жи олжасы болатын ақмандаілы қаз немесе үлкен сүр қаз туралы емес, латынша ғылыми аты *Anser erythropus* деп аталағын, қазірде сирек кездесуге айналған, жойылып кету қаупі бар шиқылдақ қаз туралы айтпақпыш.

Бүтінде Халықаралық табиғат қорғау үйімі бұл қаздың саны азайып, жойылып кету қаупінде тұрғанын мойындейдай.

Оның санының шектен тыс азайып кетуіне, басқа себептермен қатар, оны көптеп аулауда әсерін тигізіп отырғанын арнаулы ғылыми зерттеулер көрсетіп отыр.

Гусь-пинкулька может исчезнуть!

Тот, кто не раз бывал на многочисленных озерах северного и центрального Казахстана в качестве заядлого ли охотника, или исследователя-орнитолога, или просто любителя пернатых, может быть, встречал сам или слышал от других об этом гусе. Мы имеем в виду не всем известного серого или белолобого гуся, которые издавна считаются желанным охотниччьим трофеем, а гуся пинкульку, научное латинское название которого *Anser erythropus*.

По результатам исследований, проведенных в местах гнездования, линьки и зимовки пинкулек, Международный Союз Охраны Природы признал, что этому виду грозит опасность полного исчезновения.

Причины резкого снижения численности этих гусей в последние десятилетия различны и печальнее всего то, что пинкульки продолжают исчезать все с больших своих территорий и в настоящее время. Специальные исследования показывают, что виною этому, наряду с другими факторами, является и охота.

Казакстанда шиқылдақ қаз-жыл құсы. Мұнда ол көктемде сәүір айының ортасынан мамыр айының аяғына дейін, ал күзде кыркүйек айының басынан караша айының аяғына дейін аялдайды. Жылма-жыл қаңқылдаған қаздар тізбегі өздерінің сан ғасырдан бері қалыптастап жолдарымен ұшып өтеді. Міне, осы сапарда Қазақстанның айдын қолдерінде көктем мен күзде аз уақыт аялдан тынығады; жолда шығынданған күштерін қалпына келтіреді. Олар өздерімен бірге ұшып келе жатқан ақмандағылар қаздар тұрларімен бірнеше мыңдаған топтар тізіп, шалқар қолдерімізді у-шуға белейтін.

В Казахстане пискулька - птица пролетная и делает остановки здесь весной, с середины апреля до конца мая, и осенью - с начала сентября до конца октября. Из года в год тысячелетиями гусиные караваны повторяют выработанный их предками маршрут, долетают до наших озер, где восстанавливают растрещенные на трудный перелет силы. Мигрирующие здесь гуси, и прежде всего наиболее многочисленные белолобые, образуют тысячные скопления, к которым присоединяются и пискульки.

Картадағы белгілер

- үйлайтын жері
- қыстайтын коныстары
- коныс аудару жолдары
- коныс аудару кезіндегі тоқтайтын орындары

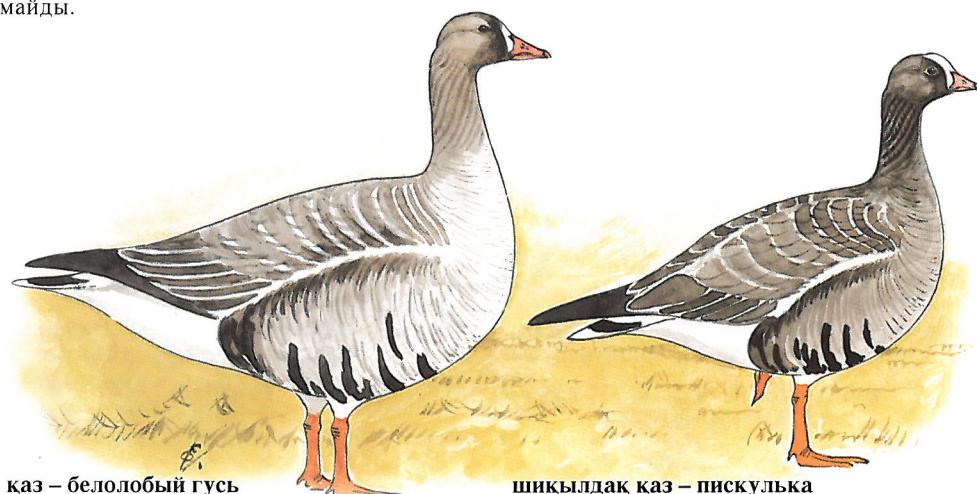
Обозначения на карте

- места гнездования
- места зимовок
- пути миграции
- места остановок во время миграции

IIIиқылдақ қаз-онша сақ құс емес, адамдардан да онша сескене коймайды. Эдette, аңшылар шиқылдақ қазды ақмандағылар қазбен жи шатастырады. Оның әдеттегі саятшылықтың негізгі объектісі болып саналатын ақмандағылар қазбен көп ұқсастығы бар. Екеуінде де мәндайларында ақ дағы және кеуделерінде қара дағы болады. Ал, екі турдің жастарында бұл белчілер болмайды.

Пискулька чаще попадает под выстрелы как менее осторожная и более любопытная птица. К сожалению, охотники все еще путают пискульку с белолобым гусем - традиционным объектом охоты. Эти два вида гусей имеют большое сходство: у обоих есть белое пятно на лбу и черные пятна на груди. У молодых же особей обоих видов эти признаки отсутствуют.

ақмандағылар қаз – белолобый гусь

шиқылдақ қаз – пискулька

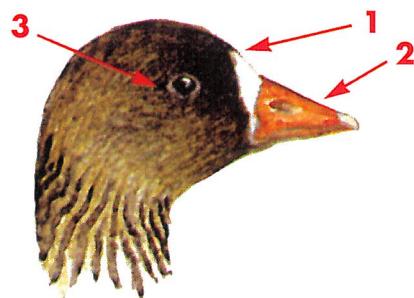
акмандайлы қаз
белолобый гусь

шикылдақ қаз
пискулька

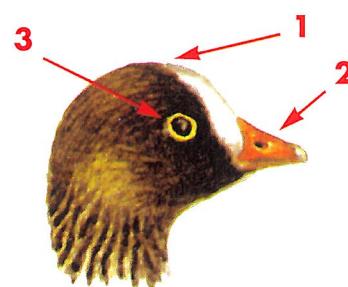
акмандайлы қаз
белолобый гусь

Деседе, олардың пішіндеріне карасақ шиқылдақ қаздың, түсің көңірлау, дене түркі кішірек сымбатты келеді. Басы деңгелектеу мандайы жоғарылау біткен (1), тұмсығы қыска (2). Қезінің айналасындағы айқын сары түсті сақинасы (3) ересек құстардың негізгі белгісі болып табылады. Жастарында да бұл сары түсті сақина анық байқалады. Қанаттары қалыпты жағдайда жіңішке, ұзындау келеді. Міне, бұлар негізінен ересек шиқылдақ және акмандайлы қаздарды бір-бірінен айыру белгілері. Ал, олардың жастарын табиғатта бір-бірінен айыру ете киын. Деседе, оларды кеуделері мен бауырларында қоңыр көлденең жолактарының болмауымен анықтауға болады. Акмандайлы қаз бен шиқылдақ қаздарды дауыстарынан да айыруға болады. Акмандайлы қаздың даусы нәзік, әлсіздеу шықса, ал шиқылдақ, қаздың даусы сынқылданап, "тю-юу", "тю-юу-юу" сияқты сазды шығады.

Тем не менее, глядя на рисунки, можно без труда заметить, что пискулька стройнее, мельче и темнее. Ее голова более округлая, лоб выше, белое пятно на лбу больше (1), клюв короче (2), а яркое желтое пятно вокруг глаза (3) является типичным признаком как взрослых птиц, так и молодых особей, хотя у последних оно более тусклое. Да и крылья в сложенном состоянии у пискулек длиннее - они всегда выступают за кончик хвоста и более узкие. Но это в основном отличительные признаки взрослых, а молодых пискулек и белолобых гусей распознать в природе чрезвычайно трудно. Самый надежный отличительный признак, особенно с большого расстояния - это голос. У белолобого гуся он глухой, низкий, похож на гоготанье, а у пискульки - мелодичный, звонкий: "тю-юу", "тю-юу-юу".

акмандайлы қаз – белолобый гусь

шикылдақ қаз – пискулька

Шиқылдақ қазды корғап, оны жойылып кету қаупінен қалай сақтап қалуға болады? Оны аулауга тиым салу ешқандай проблеманы шеше қоймайды, ейткени жергілікті халықтардың қаздарға аңшылақ жасауы кептен келе жатқан құмарларын қандыратын касіптері. Оның тек экономикалық қана емес, сонымен қатар эстетикалық та үлкен мәні бар.

Шиқылдақ қазды сақтап қалудың бірден-бір жолы-табигат жағдайында оны жақсы танып-білуді үрлену!

Аңшылар! Қаздарға саятшылық жасауға шыққанда мына жағдайлар назарларыңызда болсын. Онсында саны азайып кеткен шиқылдақ қаздың мардымсыз корына зиян келтірмес үшін осы үндеуді жаксы оқып, ондағы маліметтерді үнемі есте сақтаңыздар. Ол сіздердің аңшылыққа шығар кездегі кемекшілерін ері серіктерің болсын.

Как уберечь этого гуся в охотничий сезон? Простой запрет охоты не решит проблему - добыча гусей для местного населения больше, чем азарт или хобби. Помимо экономического значения, что немаловажно, особенно сейчас, это - старая традиция.

Выход в другом - учитесь распознавать пискульку в природе!

Охотники! Выезжая на гусиную охоту, помните: чтобы не нанести по незнанию непоправимый вред малочисленному пискулечьему племени - изучите и сохраните данную листовку, пусть она станет вашим спутником и помощником на охоте!

Аңшылар!

- Егер де аспанда ұшып келе жаткан қаздар тізбегінен жоғарыда баяндалған белгілер бойынша шиқылдақ қазды танысаңыздар, оны атпаңыздар! Эрі қарай ол әз сапарын жалғастыра берсін.
- Сондай-ақ шиқылдақ және ақмандағылды қаздардың сүр қазға қарағанда тәуілтік кимылдарында да ерекшеліктері бар. Мәселен, танертең олар көлдерден әлі қарқын кезде ұшып шықса, ал сүр қаз олардан кейінрек күн шыға кетеді. Қаздарды аулау кезінде осы жағдай да есте болсын: саятшылыққа кешірек шыққаныңда дұрыс болады.
- Егерде Сіз аяғында білесіктің бар құстарды ұстап алсанызы, онда білесіктің сериясы мен номерін, құстың турін, қағи жерде ұстatalғанын және кунін корсетіп, мына адреске жіберінедер: 480060, Казахстан, Алматы, Академқалашығы, Зоология және жандарладың генофонд институты, Жандарларды білесітіе орталығы.

сүр қаз – серый гусь

акмандағылды қаз – белолобый гусь

шикылдақ қаз – пискулька

- Балықшы жолдастар, Сіздердің де естеріңізде болсын! Сіздердің балық аулайтын көлдерініздің бәріне де шиқылдақ қаздар қонады. Соған байланысты балық аулайтын күралдарында осы қаздар қонатын ашық айданындарға құрмасаныздар екен. Қоқтем мен күзде олар қонған ашық айданындарға қайықпен жүзіп, жақындау ларынды да өтініп сұраймыз.

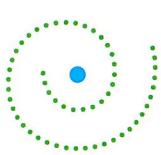
Тек қана бірлесіп жұмыс атқарғанда ғана саны сирек қазды сақтап кала аламыз.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ГЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ-
ГЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ
ЗООЛОГИЯ ЖӘНЕ ЖАҢУАРЛАРДЫҢ
ГЕНОФОНД ИНСТИТУТЫ

Бас редакторы - проф. А.Б.Бекенов
Гылыми кеңесшісі - б.ғ.к. С.Н.Ерохов
Әдеби редакторы - Э.А.Бычкова
Суретші - Ф. Карпов (Қазақстан),
А. Игнатов (Болгария)

Охотники!

- Если вам удалось у налетающего гуся разглядеть какие-либо из перечисленных выше признаков - опустите ружье, пискульку убивать грех!
- В отличие от серого гуся пискульки и белолобые гуси имеют другой ритм суточной активности: по утрам они улетают с водоема в сумерках или на рассвете, серый же гусь - только после восхода солнца. Не торопитесь рано покидать лагерь, выходите на свой "номер", когда взойдет солнце, и охотьтесь на крупных серых.
- Если вами добыта окольцованная птица - аккуратно перепишите номер и серию кольца, укажите вид птицы, дату и место добычи и эти данные вышлите по адресу: 480060, Казахстан, Алматы, Академгородок, Институт зоологии и генофонда животных, Центр мечения животных.

РЕГИОНАЛЬНЫЙ ЦЕНТР
ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ
СРЕДЫ ХЯМЕ
ФИНЛЯНДИЯ

ЦЕНТРАЛЬНАЯ
ОРГАНІЗАЦІЯ
ОХОТНИКОВ ФІНЛЯНДІЇ

BIRDLIFE
SUOMI • FINLAND

БОЛГАРСКОЕ ОБЩЕСТВО
ЗАЩИТЫ ПТИЦ

ТИПОГРАФИЯ
"МАРКПРИНТ"